

Kárász József: Pörben

Az élete hatodik decenniumához közeledő Kárász Józsefnek négy évtizedes írói pályája alatt tíz könyve jelent meg. Egyéni életkörülményeinek kedvezőbb alakulása mennyiségileg talán gazdagíthatta volna a hosszú alkotói korszak termését, de így sem szorul különösebb bizonyításra, hogy életműve irodalmunk számon tartott értékei közé tartozik. Kezdetől fogva ugyanaz a társadalmi elkötelezettség ösztönzi, mint népi származású pályatársait: hitelesen föltárni a magyar parasztság helyzetét, rámutatni a hatalom birtokosainak embertelenségére, éreztetni a gyökeres társadalmi-politikai átalakulás égető szükségességét.

Az 1945 előtti művekben (*Tanya*, 1940, *Családi tűzhely*, 1941, *Asztagok*, 1941) az alföldi parasztság külső-belső gyötrellemmel terhelt, tragikus válságban forgó élete szinte néprajzi és szociográfiai hitelességgel elevenedik meg. A későbbi regények (*Tél a tavaszban*, 1959, *Judit*, 1961, *A templomkerülők*, 1963, *Amíg megszületett*, 1967, *A krétáshátú*, 1970) új összefüggésben jelentkező emberi és társadalmi problémák sűrűjébe vezetnek.

A *Pörben* a szerzői jelzés szerint 1957 és 1965 közt készült. Témáját történelmünknek abból az időszakából meríti, amikor a nyugodtnak látszó felszín alatt egyre gyakrabban mutatkoztak a rendszer minden haladó erő elfojtására törő drasztikus próbálkozásai. A harmincas évek magyar világában folyó cselekmény szerint egy Tisza menti magyar falu vezetői, főként az ottani uradalom hatalmaskodó urai mindenáron szeretnének megszabadulni a maga és társai jogát öntudatosan védelmező fiatal parasztlegénytől. Valóságos üldöző hadjáratot indítanak ellene, majd a hatalmukba került látványos kirakatpörben rágalom, vesztegetés, fenyegetés és hamis tanúzás alapján súlyos börtönre ítélik.

Kibékíthetetlen társadalmi ellentéteket hordozó két tábor áll itt egymással szemben. Grófok, főispánok, főkapitányok, képviselők, nagybérlok, tisztartók, főpapok, nagygazdák a rendelkezésükre álló elnyomó szervekkel önkényeskednek és tobzódnak az egyik oldalon, a másikon pedig földhözragadt, máról holnapra élő uradalmi munkások, nincstelen szegényparasztok és szociális lelkiismerettől háborgatott fiatal értelmiségiek gyötrődnek, lázognak.

A szereplők közt nem a pörbe fogott és igazságtalanul elítélt parasztlegegy, hanem a megmentésére törekvő fiatal református segédlelkész áll előtérben. Alakja azoknak az értelmiségi ifjaknak a mintájára formálódott, akik a harmincas években a falukutató mozgalom révén kezdtek ismerkedni a magyar társadalmi valósággal, és szociális felelősségtudatuk ébredésével próbáltak valamit tenni a nép érdekében. Az üldözöttek védelmére és segítésén túlmenően Kis Péter segédlelkész nép-főiskola és analfabéta-tanfolyam szervezésével bizonyítja érzelmeit. Sorsa azonban a társadalmi valóságot nem ismerő érzelmi lázongás és idealista forradalmiság írói kritikája. A reakció elleni küzdelem szervezettség és kellő politikai felkészültség nélkül eleve bukásra ítélt.

A központba állított társadalmi-politikai konfrontáció következménye, hogy a szereplők jellemvonásai beleolvadnak az általánosba, egyénileg kevesen képviselnek társadalmi osztályuktól sajátosan megkülönböztető színárnyalatokat. Köztük periférikus szerepük ellenére is figyelemreméltók azok, kiknek belső vívódására, lelkiismereti háborgására meggyőző lélektani indoklással villant fényt a szerző. Az elnyomó rendszert jó lelkiismerete ellenére gyávaságból és karrierista érdekből kiszolgáló vizsgálóbíró, a 19-es szereplése miatt megfélemlített és opportunizmusba kényszerített tanító, a szegényekkel együttérző, de az urak markában tartott falusi jegyző tartozik ebbe a csoportba, példájukkal és boldogtalan sorsukkal jelezve, mily sokféle tényező befolyásolja és determinálja az egyén társadalmi szerepét.

Mindezek alapján mondhatjuk, hogy Kárász József regénye nemcsak jó olvasmány, hanem hiteles kortörténeti dokumentum is. (*Szépirodalmi*, 1973.)

SIPKA SÁNDOR